

šinu po godinama, broj izbeglih srpskih porodica po mesecima i po srezovima ili pak strukturu muslimana koji su stupili u redove SS divizije „Handžar“ i divizije „Skenderbeg“. Ne možemo a da ne pomenemo i osoben kvalitet koji knjizi daju brojne fotografije događaja i ličnosti koje se pominju na njenim stranicama. Pomenimo muslimanske i albanske prvake Aćifa Hadžiahmetovića Bljutu, Ahmeta Dacu, Džafera Devu, Bedri Pejanija, ali i srpske predstavnike, na primer, Tihomira Šarkovića i Velimira Kursulića. Tu su fotografije četničkih komandanata Javorskog korpusa Radomira Cvetića i Dragora Pavlovića, kao i legalizovanih četnika poput vojvode Mašana Đurovića.

Sve u svemu, ovom knjigom dobili smo značajno istraživanje koje razmatra jednu malo obrađivanu temu i prostor u toku Drugog svet-skog rata. Iako ostaju izrečene kritičke opservacije, jasna i lepa rečenica ipak omogućava znatno lakše praćenje vrlo složenih i ponekad zbu-njujućih događaja i pojava. Knjiga je bez dileme obogatila naše znanje o istoriji ovog dela Sandžaka i Srbije, a i šire, i tako popunila prazninu u korpusu radova i znanja o istoriji Drugog svet-skog rata u Jugoslaviji.

Nataša Milićević

Владан Виријевић, ЈУГОСЛОВЕНСКО-ТУР-СКИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ 1918–1941, Косовска Митровица, Филозофски факултет у Приштини, 2018, 274.

Istorija međunarodnih odnosa u prvom redu privlačila je i privlači one istraživače koji su se prvenstveno bavili ili se bave političkom, diplomatskom i vojnom istorijom. Tek proučavanjem bilateralnih odnosa zapaženiji udeo u istraživanju dobijale su društvena, ekonomska ili kulturna istorija. Analizom odabira tema, specifičnih polja interesovanja i stavova autora pri odabiru pitanja iz istorije moguće je pratiti razvoj dotične historiografije, u ovom slučaju srpske. Spoznaja da se jedno društvo najbolje upoznaje po praćenju njegove historiografije ili onoga što „istorija nije napisala“ i da je stvaralaštvo istoričara „ogledalo društva u kome radi“ najbolje ukazuje na stanje u samoj historiografiji.

U pogledu proučavanja tema iz ekonomske istorije nekadašnja jugoslovenska historiografija nije ostavila dubok trag, budući da je centralno polje interesovanja posleratne historiografije bilo nastavak tradicionalističke političke historiografi-

je, zastupljene u istoriografiji Kraljevine Srbije, a potom Kraljevine Jugoslavije. Ovim modelom dominirala je rekonstrukcija političkih događaja i ličnosti iz sveta politike, dok je marksistički model u historiografiji značio prenaglašavanje sociologizma i „čoveka kao bića prakse“, pa je prvo proučavan stepen razvitka proizvodnih snaga, a potom pravno-politička nadgradnja. U suštini, celovita rekonstrukcija prošlosti zahteva sistematsko proučavanje odnosa između finansijsko-privredne elite, dominantnih duhovnih vrednosti i raznih oblika političke vlasti.

Značaj proučavanja ekonomske istorije dolazi iz potrebe za razumevanjem ekonomskih fenomena (inflacija, deflacija, vrednost valute, monetarni sistem, protok kapitala, kriza), ali u širem političkom i društvenom kontekstu, odnosno kako su se ti fenomeni odražavali u istorijskoj stvarnosti. Iz zanatskog ugla, istoričari koji proučavaju teme iz ekonomske istorije upućeni su na korišćenje i ekonomskih istraživačkih metoda, jer privredni fenomeni usled svoje kompleksnosti ne mogu biti objašnjeni bez povezivanja sa nizom drugih ekonomskih i neekonomskih faktora.

Jugoslovenska historiografija kasnila je za evropskom u proučavanju ekonomske istorije i počela je da zauzima svoje mesto tek od polovine šezdesetih godina 20. veka, odnosno ne mnogo vremena ranije nego što je proučavanje ekonomske istorije počelo da gubi svoj uticaj u evropskoj historiografiji, jer se smatralo da su labrusovski obrazac i kvantitativna istorija iscrpli svoje mogućnosti. Međutim, proučavanje ekonomskih odnosa Kraljevine Jugoslavije sa drugim državama itekako dopunjuje mogućnost razumevanja njihovih političkih odnosa i jednu paradoksalnu situaciju spoljne politike ove države i njenih ekonomskih veza. To najočitije pokazuju političko-ekonomski odnosi sa Nemačkom, jer u ekonomskom pogledu, tradicionalne veze sa centralnom Evropom ostale su dominantne (sa izuzetkom Italije) iako je Kraljevina Jugoslavija bila uključena u francuski sistem bezbednosti i očuvanja granica. Kompatibilnost jugoslovenske privrede sa državama centralne Evrope bila je u suprotnosti sa spoljnom politikom koja je bila upravljena ka Parizu i time dolazila u raskorak sa nemačkim interesima.

Trgovinski odnosi sa susedima nisu bili razvijeni, ali su vremenom Grčka, Rumunija i Mađarska postale, u ograničenoj meri, ozbiljniji trgovački partneri. Odnos sa Turskom kao naslednicom Osmanskog carstva moguće je pratiti od sticanja nezavisnosti Srbije, ali je po-

manjkanje radova o srpsko(jugoslovensko)-turskim odnosima rezultat nezainteresovanosti istraživačkih krugova i jezičke barijere, koja posebno otežava istraživanja do 1928. godine, odnosno do upotrebe osmanoturskog jezika i pisma u zvaničnoj turskoj administraciji.

Iz navedenih razloga, knjiga Vladana Virijevića predstavlja napredak u izučavanju jugoslovensko-turskih odnosa i korak ka popunjavanju „istorijskih belina“ o odnosima sa, na Balkanu, sve prisutnijom regionalnom silom. Autor uvodi čitaoca u problematiku oslikavajući politički okvir jugoslovensko-turskih ekonomskih odnosa i ističući sve prepreke koje su bile posledica odnosa Kraljevine Srbije (SHS) i Osmanskog carstva („Otomanski dug“), rata na suprotstavljenim stranama, stava Kraljevine SHS prema kemalističkom pokretu, problema izazvanog sekvestriranom imovinom Turaka u Kraljevini SHS. Pri tome prati i približavanje interesa dveju zemalja tokom Velike ekonomske krize i stvaranja Balkanskog pakta, kao krune diplomatskih napora jugoslovenskog suverena kralja Aleksandra I na planu političkog, ekonomskog i finansijskog zbližavanja balkanskih zemalja, kao i mogućnosti iseljavanja turskog življa iz Kraljevine Jugoslavije.

Trgovinski i ekonomski odnosi dveju zemalja tokom treće decenije 20. veka obrađeni su u dva poglavlja koja hronološki odvajaju 1923. godina, kao razdelnica prestanka postojanja Osmanskog carstva i nastanka Republike Turske. U njima je analizirana trgovinska statistika između dve zemlje, sa jasnim isticanjem otežavajućih faktora za povećanje trgovinske razmene, pre svega političkih (nepotpisan Lozanski mir od strane Kraljevine SHS), nepostojanje direktnih brodskih linija, neugovoreni trgovinski odnosi. Pomenuti problemi jasno iskazuju zbog čega jugoslovenske firme na sajmovima i izložbama u Adani, Ankari i Smirni (Izmiru) nisu postigle gotovo nikakve poslovne rezultate. Sva nerešena politička i ekonomska pitanja objašnjena su u posebnoj poglavlju iz kojeg se može uvideti dubina problema koji su morali biti rešeni da bi dve države unapredile svoju ekonomsko-trgovinsku saradnju.

Razornost Velike svetske ekonomske krize uticala je na pad međunarodne trgovine jer je industrijska proizvodnja drastično opala u svim državama, osim u SSSR-u. Protekcionizam, kontingentiranje, različite metode ograničenja trgovine, krah cena poljoprivrednih proizvoda uticali su da je jugoslovenski spoljnotrgovinski volumen od 1929. do 1932. godine gotovo prepolovljen. Zato se u Jugoslaviji pojavila namera da se stvore

čvršće trgovačke veze sa zemljama Mediterana i Bliskog istoka, što je povećalo interesovanje za saradnju sa Turskom. Međutim, problemi iz ranijeg perioda ostali su nerešeni, a situacija u Turskoj nije dozvoljavala da se stvori značajniji prostor za napredak u trgovinskoj aktivnosti.

Prohibitivni režim kontingentiranja u Turskoj nije omogućavao jačanje trgovinske razmene sa Kraljevinom Jugoslavijom, ali su zajednički interesi u pogledu plasiranja opijuma na svetsko tržište doveli do formiranja Centralnog biroa za opijum u Carigradu koji je radio sve do izbijanja Aprilskog rata 1941. Privremeni trgovinski sporazum iz 1934. godine uneo je određen optimizam kod poslovnih krugova u obe države, a konvencija o trgovini i plovidbi iz 1936. godini poboljšala je trgovinsku razmenu, ali je izvoz jugoslovenske robe u Tursku bio i dalje problematičan usled velike disproporcije u klirinškom saldu. Autor je posebnu pažnju obratio na „Pamučno pitanje“, odnosno obezbeđivanje neophodnih količina sirovog pamuka i drugih pamučnih poluproizvoda za jugoslovensku tekstilnu industriju.

Izvore za knjigu o jugoslovensko-turskim ekonomskim odnosima Virijević je crpeo prvenstveno iz građe pohranjene u fondovima i zbirkama Arhiva Jugoslavije, ali i jednog fonda iz Arhiva vlade Republike Turske u Ankari. Rezultati arhivskog istraživanja dopunjeni su obiljem objavljene građe, štampe i relevantne literature, tako da ova knjiga predstavlja nezaobilazno štivo za izučavanje ekonomske istorije Kraljevine Jugoslavije, ali predstavlja i svojevrsnu dopunu saznanja koja omogućavaju bolje razumevanje sveukupnih odnosa Kraljevine Jugoslavije i Republike Turske.

Ivan M. Becić

Heinrich August Winkler, AUF EWIG IN HITLERS SCHATTEN? ÜBER DIE DEUTSCHEN UND IHRE GESCHICHTE, München, C. H. Beck, 2018, 222.

Profesor Humboltovog univerziteta u Berlinu i jedan od najuglednijih nemačkih istoričara Hajnrih Avgust Vinkler (1938) usmerio je težište svojih istraživačkih interesovanja ka istoriji Nemačke u 20. veku, naročito društvenoj i ekonomskoj istoriji Vajmarske republike. Istovremeno, njegovi teorijsko-metodološki pogledi obeleženi su konceptom istorije kao istorijske socijalne nauke koju je od 70-ih godina prošlog veka razvila „bifleldska škola“ društvene istorije. Poput drugih nemačkih istoričara njegove generacije koji